

ТРЫЁДЗЬ ПОСНАЯ З ДРУКАРНІ МАМОНІЧАЎ (1609) І ЯЕ МАСКОЎСКІ ПРАТАТЫП (1589)

ВОЛЬГА ГУБАНАВА

Анотацыя: У публікацыі разглядаюцца асобнікі Трыёдзі паснай (Вільня, друкарня Мамонічаў, 1609), а таксама асобнік Трыёдзі паснай (Масква, Андронік Нявежа, 1589), якія захоўваюцца ў фондзе ЦНБ НАН Беларусі. Праводзяцца паралелі паміж выданнямі, даследуюцца гісторыя бытавання экзэмпляраў.

Ключавыя словы: Трыёдзь пасная, друкарня Мамонічаў, Андронік Нявежа, кірылічныя выданні, стараабрадцы.

LENTEN TRIODION FROM THE MAMONICHES' PRINTING HOUSE (1609) AND ITS PROTOTYPE OF MOSCOW (1589)

Abstract: The article reviews the exemplars of Lenten Triodion (Vilna, Mamoniches' printing house, 1609) alongside the copy of Lenten Triodion from Moscow, Andronicus Nevezha, 1589, both from the funds of the State Institution Jakub Kolas Central Science Library of the National Academy of Sciences of Belarus. Parallels between the publications are drawn, and the history of existence of copies is researched.

Keywords: Lenten Triodion, Mamoniches' Printing House, Andronicus Nevezha, Cyrillic Books, Old Believers.

У пачатку XVII ст. у друкарні Мамонічаў выйшла 2 кнігі для праваслаўнай канфесіі: Трыёдзь кветная (1609) і Трыёдзь пасная (1609). Абедзве яны былі блізкімі копіямі маскоўскіх выданняў Андроніка Нявежы (Трыёдзь кветная (1591), Трыёдзь пасная (1589)) (Лукьяненка, 1975:28–34) і прызначаліся ў першую чаргу для продажу ў Маскве.

У фондзе Цэнтральнай навуковай бібліятэкі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (ЦНБ НАН Беларусі) захоўваецца 2 асобнікі Трыёдзі паснай з друкарні Мамонічаў (К16–18/Ср140,¹ К16–18/Ср155), а таксама асобнік Трыёдзі паснай Андроніка Нявежы (К16–18/Ср146). Гэта дазваляе параўнаць выданні, правесці паміж імі пэўныя паралелі, а таксама дакладна выявіць страты тэксту або памылкі нумарацыі.

У экзэмпляры маскоўскай Трыёдзі (1589) тэкст прадстаўлены ў поўным аб'ёме (470 аркушаў). У адным выпадку замест друкаваных аркушаў устаўлены рукапісныя (арк. 42, 47). Характар паперы і почырк, якім адноўлены тэкст, сведчаць аб тым, што аркушы з'явіліся яшчэ ў друкарні і мы маем справу з друкарскай праўкай, якая з'яўляецца не тыповай. Звычайна, калі аркуш патрабаваў замены, яго вырывалі, пакідаючы невялікі фальц, да якога потым прыклеівалі нанова надрукаваны аркуш (прыклад такой праўкі таксама можна назіраць у асобніку: арк. 41, 235).

Сярод іншых асаблівасцяў экзэмпляра – запіс і штамп: “Сия || книга || Триод || постная || от церкви || Николая || Чюдотво||рца || что || в Верхнем || Раменье”² (XVII ст., арк.1–11); “СОБСТВЕННОЕ | СОБРАНИЕ | СТАРОПЕЧАТНЫХ | и | РУКОПИСНЫХ КНИГ | Стефана Федоровича | СЕВАСТЬЯНОВА” (XX ст., 40 × 50 мм, арк. 1). Стэфан Фёдаравіч Севасцьянаў (1872–1944) быў патомным стараабрадцам (Русская Православная строобрядческая Церковь), асобнік Трыёдзі бібліятэка набыла ў 1973 г. у яго сына Міхаіла Севасцьянава (1928–2006).

Узнікненне віленскіх выданняў Трыёдзі даследчыкі звязваюць з палітычнымі падзеямі, у прыватнасці з паходам Сігізмунда III на Маскоўскія землі ў 1609 г.

Даследчыкі (Покровский и Зольникова) разглядаюць перадумовы ўзнікнення і мэты распаўсюджвання віленскай Трыёдзі кветнай. Першапачаткова выданне мела тытульны аркуш, на якім згадваўся каралеўскі друкар Лявон Мамоніч, змяшчалася выява герба Льва Сапегі з вершамі і выдавецкім прысвячэннем на беларускай мове. У каталозе Веры Ільінічы Лук'яненка падкрэсліваецца, што ў прысвячэнні гаварылася аб прызначэнні Трыёдзі не толькі для Вільні, але і “до всех кра-

¹ Тут і далей шыфр захавання адзінкі.

² У Расіі існуе каля ста населеных пунктаў з назвамі “Раменье”, у тым ліку і вёска Ніжняе Раменье ў Падасінаўскім раёне Кіраўскай вобласці.

ев народу языка словенского...” (Лукьяненко, 1975: 29), пералічваліся заслугі Сапегі, у тым ліку і яго садзейнічанне уніі, аб’яднанню ўсходняй і рымскай царквы. Відавочна, што выданне Трыёдзі павінна было таксама паслужыць гэтай мэце, асабліва на тэрыторыі Расіі.

Як вядома, сваёй палітычнай задачы віленская Трыёдзь 1609 г. не выканала, але сам тэкст быў запатрабаваны ў асяродку праваслаўных жыхароў, друк выкананы на досыць высокім узроўні, таму выданне знайшло сваю аўдыторыю на расійскіх землях, тым больш што пазбавіцца ад аркушаў з прадмовай было няцяжка.

Імаверна, усё вышэй адзначанае можна аднесці і да Трыёдзі поснай Мамонічаў, якая таксама датуецца даследчыкамі 1609 г.

Асобнікі віленскай Трыёдзі з фондаў ЦНБ НАН Беларусі пры агульнай тоеснасці маюць свае асаблівасці. Агульны стан захаванасці ў іх блізкі: тытульныя аркушы з выходнымі звесткамі адсутнічаюць, як і ва ўсіх вядомых экзэмплярах выдання, маюцца даволі значныя страты тэксту ў пачатку і амаль адзінкавыя ў сярэдзіне і ў канцы. У большасці выпадкаў страчаны тэкст адноўлены рукапісным.

Трыёдзь посная з друкарні Мамонічаў (К16–18/Ср140) паступіла ў фонд ЦНБ НАН Беларусі ў верасні 1972 г. Асобнік мае наступныя страты тэксту: арк. 1–10, 353, 433, 435–440. Усе аркушы, акрамя 1 і 433, адноўлены рукапісным тэкстам у першай палове XIX ст.³

Дзякуючы аднаму з мінулых уладальнікаў, асобнік яшчэ больш наблізіўся да свайго маскоўскага прататыпу. Так, адным з найбольш характэрных адрозненняў віленскага выдання ад маскоўскага з’яўляецца адсутнасць у ім тэкстаў “Жыцця Марыі Егіпецкай” і “Аповесці аб нашэсці персаў на Царград”. Уладальнік нашага асобніка, відаць, не пагадзіўся з такім станам рэчаў і перапісаў гэтыя раздзелы, упрыгожыўшы іх на свой густ застаўкамі і канцоўкамі ў чырвона-чорным колеры. Пакінуў ён таксама сваё імя і дату, калі была скончана праца: “Скончина приписавать сия книга... месяца мая 4 дня 1833 года... Константин Кирьянов”. Почырк і папера аркушаў супадае з папярэднімі рукапіснымі ўстаўкамі. Можна меркаваць, што Канстанцін Кір’янаў належаў да стараабрадцаў, бо служба, падчас якой чыталася “Жыцце Марыі Егіпецкай”, асабліва велічнай і працяглай была менавіта ў іх асяродку.

Шляхі, якімі асобнік трапіў у фонд ЦНБ НАН Беларусі, падмацоўваюць гэтую версію. Нікан Міронавіч Сарокін, у якога была набыта Трыёдзь, быў стараабрадцам. У аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў захоўваецца яго перапіска з супрацоўніцамі аддзела Лідзіяй Іванаўнай Збралевіч і Валянцінай Вячаславаўнай Білевіч. У запісах, што тычацца кнігі, рукой

³ На паперы пераважае знак “Герб Малахоўскіх на трохкутным шчыце” (1826, 1837, падобныя: Клепиков, 1978, № 1195, 1196).

Валянціны Вячаславаўны пазначана, што раней выданне захоўвалася ў царкве Грэбеншчыкоўскай абшчыны.⁴

Другі экзэмпляр віленскай Трыёдзі поснай (К16-18/Ср-155) трапіў у фонд бібліятэкі ў маі 1973 г. Рукапісныя аркушы ў пачатку кнігі і напрыканцы адпавядаюць друкаваным 1-10, 440. Мяркуючы па характары паперы, тэкст быў адноўлены ў XIX ст.

Кніга ўтрымлівае ўладальніцкія запісы, частку з якіх удалося разабраць:

1) *«отеческое благословение || Агапита Бусуркина книгаю || книга триодъ постная || принадлежит Ефиму Бусуркину || 1864 [Н]»* (арк. III);

2) *«Сия книга триодъ посная || принадлежит Конону Н. Грачову»* – (арк. III адв.);

3) *«сия книга триодъ постная ивана ларионовича телепнева»* (арк. 45-62, XVII ст).

Запіс на арк. 11-38 моцна зацёрты, месцамі заклеены, удалося расчытаць толькі дату “1627 (20)”.

Апошнімі ўладальнікамі асобніка былі Севасцьянавы.

У выніку пааркушняй зверкі асобнікаў Трыёдзі поснай (1609) з фондаў ЦНБ выявілася адрозненне ў арнаментыцы: у адным з экзэмпляраў (К16-18/Ср-140) на арк. 422 адв. змешчана канцоўка, якой у другім асобніку няма, што дазваляе выказаць меркаванне аб ва-рыянтах набору.

Такім чынам, можна сказаць, што разгледжаныя намі экзэмпляры маскоўскай і віленскай Трыёдзі поснай аб’ядноўвае не толькі тэкст, але і асяродак, у якім яны захоўваліся раней: усе тры кнігі мелі дачыненне да стараабрадцаў. Уладальніцкія запісы, пакінутыя на асобніках, патрабуюць далейшага вывучэння і, магчыма, змогуць паслужыць крыніцай дадатковай важнай і цікавай інфармацыі.

Бібліяграфія

1. Зольникова, Наталья и Покровский, Николай. Хранители веры и книжности, альманах “День за днём”. Наука. Культура. Образование. URL (доступ 05.08.2016): <http://den-za-dnem.ru/page.php?article=286>

2. Клепиков, Сократ (1978). *Филиграни на бумаге русского производства XVIII – начала XX века*. Москва: Наука.

⁴ Рыжская Грэбеншчыкоўская стараабрадніцкая абшчына – найбуйнейшая ў свеце беспapoўская стараабрадніцкая абшчына, якая знаходзіцца ў г. Рызе і належыць да Старажытнаправаслаўнай паморскай царквы.

3. Лукьяненко, Вера (1975). *Каталог белорусских изданий кирилловского шрифта XVI–XVII вв. (1601–1654)*. Санкт-Петербург.

4. Покровский, Николай и Зольникова, Наталья. Хранители веры и книжности, альманах *“День за днём”*. Наука. Культура. Образование. URL (доступ 05.08.2016): <http://den-za-dnem.ru/page.php?article=286>

5. Севастьянов, Михаил Стефанович. *Русская Православная старообрядческая Церковь*, URL (доступ 05.08.2016): http://izdrevle.ru/sevastyanov_mihail_stefanovich

6. *Трыёдзь посная* (1589). Масква: друкар Андронік Цімафееў Нявежа. Шыфр: К16–18/Ср146.

7. *Трыёдзь посная* (1609). Вільня: друкарня Мамонічаў. 2 экзэмпляры, шыфры: К16–18/Ср140, К16–18/Ср155.